

УДК 377.015.3:005.32:7.05

С. М. Сердюк

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ТВОРЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Початок навчання у вищому навчальному закладі потребує суттєвої, а подекуди і докорінної перебудови звичної навчальної діяльності. Провідною діяльністю у вищій школі є навчально-професійна, яка поєднує в собі як типові риси учіння, так і риси, пов'язані з її специфічною метою – засвоєнням наукового знання у формі теоретичних понять і вмінь застосовувати їх при розв'язанні професійних завдань, тобто із власне професійною підготовкою студента.

Студентський вік переважно припадає на період юності, коли у людини виникає проблема вибору життєвих цінностей. Юність намагається сформувати внутрішню позицію щодо себе («Хто Я?», «Яким я маю бути?»), до інших людей, до моральних цінностей. Навчально-професійна діяльність, щоб стати ефективною, повинна включитися в цей процес самовизначення, набути особистісного життєвого сенсу, який поєднує розум, почуття і волю та виявляється в спрямуванні творчої пізнавальної активності на життєве самовизначення і професійне самоствердження, оволодіння професією і розвиток своїх потенційних можливостей.

Мотивації і мотивам дизайнерської діяльності присвячена велика кількість монографій як вітчизняних (М. Довгань, А. Колот, М. Коць, Н. Литвинова, М. Семикіна, О. Музика), російських (Є. Ільїн, В. Ковальов, А. Леонтєв, П. Симонов, Д. Узнадзе, П. Якобсон та ін.), так і зарубіжних авторів (А. Маслоу, Х. Хекхаузен та ін.). Питання розвитку потреб і мотивів дизайнера до цього часу залишається однією з активно досліджуваних проблем. Вивчення і правильне використання діючих мотивів, формування належних, спрямовуючих розвиток особистості фахівця та її рух у потрібному напрямку, – серцевина педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій по темі виявив недостачу уваги до цього питання з боку вітчизняних психологів. Зарубіжними науковими діячами творчий потенціал традиційно вимірюється шляхом дослідження окремих рис і здібностей, або методом врахування факторів, які їх поєднують. Провідні ж вітчизняні психологи відзначають, що здібності до творчої роботи – це не вроджена властивість, а наслідок розвитку вроджених задатків [1, 2, 3]. Проте, в галузі розвитку цих здібностей, шляхом стимулювання мотивації творчої активності спостерігається нестача відповідного матеріалу.

Мета роботи полягає в тому, щоб сформувати стійке й обґрунтоване уявлення про недоцільність байдужості до питання про

формування мотиваційного компоненту, як фактору психологічної стимуляції творчості.

У спеціальних психологічних дослідженнях встановлено, що високий рівень мотивації до діяльності є передумовою її успіху. Студент з належною мотивацією навчання схильний сумлінніше і наполегливіше працювати і, як правило, досягає помітних академічних успіхів.

Отже, проблема мотивації у становленні творчої особистості студента є однією з ключових. Виявивши і врахувавши вагомі чинники мотивації творчої активності, її типи, особистісні риси та поведінкові прояви, можна значно поліпшити ефективність навчального процесу творчих груп і, як наслідок, сприяти становленню студентів творчих спеціальностей, як висококваліфікованих спеціалістів.

Діяльність людини завжди зумовлена системою спонукаючих мотивів. Мотиви не тільки детермінують діяльність, а й формуються, розвиваються в ній. Механізм цього процесу пояснюється загальновідомим фактом існування відносин між мотивами і метою діяльності. Однак доки вища школа стикається з такою проблемою, як вступ до вищих навчальних закладів заради диплому або престижу, виховані в атмосфері формалізму, не працюючи в повну міру своїх сил у школі, майбутні студенти приходять до ВНЗ з таким самим настроєм, з байдужим, а часом і негативним ставленням до навчання, зі звичкою робити все заради оцінки. Це породжує пасивність студентів щодо навчання, а професіоналізм розглядається ними як набір готових рецептів, які необхідно просто механічно засвоїти. У цьому випадку мова не йдеться ні про яку творчу компетентність, ні про вміння мислити самостійно, прагнення відійти від звичних стереотипів.

Мотивація (від лат. *Movere* – рухаю) – це система мотивів поведінки і діяльності, спонуки активності організму та його цілеспрямованості. Під мотивами в науці розуміють почуття і думку, що спонукають до певної діяльності або конкретних дій. Це внутрішні спонукальні сили, що сприяють виконанню певних вимог [4, с. 5]

Система зовнішніх і внутрішніх мотивів, що характеризують творчу компетентність особистості студента, складається з таких компонентів: широкі соціальні мотиви, спрямовані на самовизначення й самоствердження в різних соціальних середовищах (вищий навчальний заклад, студентський колектив, творче молодіжне об'єднання тощо), мотиви особистісного престижу, спрямовані на прагнення набути в майбутній професійній діяльності певного статусу в суспільстві (провідний дизайнер на фірмі, у місті, у країні тощо), професійні мотиви, спрямовані на реалізацію домагань, пов'язаних із характером майбутньої професії; мотиви творчих досягнень, спрямовані на реалізацію потреб у творчому самовираженні; індивідуальні мотиви, спрямовані на розв'язання суперечностей, зумовлених неузгодженістю між індивідуальним

досвідом, внутрішніми спонуканнями й зовнішніми соціальними нормами й правилами.

Провідними навчальними мотивами у студентів, за словами Є.П. Ільїна, є «професійні» та «особистого престижу», менш значущі «прагматичні» (отримати диплом про вищу освіту) і «пізнавальні». На різних курсах роль домінуючих мотивів змінюється. На першому курсі провідний мотив – «професійний», на другому – «особистого престижу», на третьому і четвертому курсах – обидва ці мотиви, на четвертому ще й «прагматичний» [5].

А. І. Гебос виділяє фактори (умови), що сприяють формуванню у студентів позитивної мотивації до навчання: усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання; усвідомлення теоретичної і практичної значущості засвоєваних знань; емоційна форма викладу навчального матеріалу; показ «перспективних ліній» у розвитку наукових понять; професійна спрямованість навчальної діяльності; вибір завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності; наявність допитливості і «пізнавального психологічного клімату» в навчальній групі [1].

Психолог П. М. Якобсон, який вивчає творчу діяльність винахідника, запропонував для мотивів навчальної діяльності свою класифікацію, що складається з трьох видів мотивів. Перший вид він називав «негативними» мотивами. Під цими мотивами він розуміє спонукання студента, викликані усвідомленням певних незручностей і неприємностей, які можуть виникнути в тому випадку, якщо він не буде вчитися: догани, погрози батьків тощо.

Другий різновид мотивів навчальної діяльності, за П. Якобсон, теж пов'язана з позанавчальною ситуацією, але має позитивний вплив на навчання. Дії з боку суспільства формують в учня почуття обов'язку, яке зобов'язує його отримати освіту, в тому числі і професійну, і стати повноцінним громадянином, корисним для своєї країни, для своєї родини. До цієї ж групи мотивів він відносить і ті, які пов'язані з вузькоособистісними інтересами. Процес навчання при цьому сприймається як шлях до особистого добробуту, як засіб просування по життєвих сходах.

Третій вид мотивів пов'язаний з самим процесом навчальної діяльності. Студент отримує задоволення від зростання своїх знань при освоєнні нового матеріалу; мотивація навчання відображає стійкі пізнавальні інтереси. Специфіка мотивації навчальної діяльності залежить, як відзначає П. Якобсон, від особистісних особливостей студентів: від потреби в досягненні успіху або, навпаки, від ліні, пасивності, небажання робити зусилля над собою, стійкості до невдач (фрустрації) тощо. [3].

Мотивація також визначає ефективність подальшої діяльності, оскільки є її спонукальною силою. Взаємозв'язок мотивів і цілей дизайн-діяльності має важливе значення для формування творчої

компетентності майбутнього дизайнера. У процесі вивчення, наприклад, комп'ютерної графіки це знаходить своє вираження у виборі студентами робіт творчого характеру, у бажанні виконувати додаткові завдання, в умінні мобілізувати себе на подолання труднощів, що виникають у процесі творчої навчальної діяльності.

Проаналізувавши ряд вимог до дизайн-діяльності, ми виокремили основні вимоги до професійної діяльності дизайнерів: розробка оригінальних за художнім задумом і виконання виробів, творче вирішення композиційних, колористичних і технічних завдань; володіння технікою мальовничої та графічної майстерності, навичками художника станкової та прикладної графіки, виконання макетів і готових виробів у матеріалі з урахуванням особливостей і технічних властивостей застосовуваних матеріалів, використання технічних засобів і допоміжних інструментів; володіння сучасними комп'ютерними технологіями; робота в колективі спільно з конструкторами і технологами і співпраця з творчими працівниками культури та мистецтва; впровадження проектів і зразків у виробництво: розрахунок економічної ефективності технічних рішень і пропозицій, планування і організація художньо-технологічних процесів виготовлення виробів; вплив на формування громадського смаку та естетичної культури населення; співпраця з творчими працівниками культури і мистецтва, орієнтування у різноманітті мистецьких та культурно-історичних процесів, поєднання професійної майстерності з теоретичним осмисленням творчих пошуків; застосування раціональних прийомів пошуку, відбору, систематизації і використання інформації, методичної та наукової літератури за профілем підготовки та суміжних питань.

Виходячи із вищезазначених вимог, одним із складників мотиваційного компонента творчої компетентності майбутнього дизайнера ми вважаємо прагнення до нестандартного й оригінального розв'язання дизайнерських завдань.

Специфіку творчості розкривають такі дві її ознаки: перша – перетворення явищ, речей і процесів дійсності або їх наочно-чуттєвих і розумових образів, друга – новизна, оригінальність. Тому можна стверджувати, що творчість оригінальна в головному: вона антипод наслідування, копіювання, діяльності за шаблоном, за готовим зразком або правилом.

Другою складовою мотиваційного компонента творчої компетентності майбутніх дизайнерів нами виокремлено інтерес до дизайн-творчості.

Інтерес охоплює всі психічні процеси – сприйняття, пам'ять, мислення, так як є вираженням загальної спрямованості особистості. Направляючи у певному руслі, інтерес активізує діяльність особистості. Коли людина працює з цікавістю, вона робить це легше і продуктивніше.

Отже, саме інтерес до дизайн-творчості, який є складником мотиваційного компонента творчої компетентності майбутнього дизайнера, пов'язаний з тягою до творчості і тими можливостями, які представляє для цього професійна діяльність дизайнера. Формування творчого відношення до різних видів дизайн-діяльності, стимулювання потреби в творчості – необхідні ланки системи професійної підготовки дизайнера. У структурі творчої компетентності майбутніх дизайнерів важливим є мотиваційний компонент, що репрезентується інтересом до дизайн-творчості та прагненням до нестандартного й оригінального розв'язання дизайнерських завдань. Високий рівень мотиваційного компонента творчої компетентності є одним з головних засобів підвищення ефективності підготовки майбутніх дизайнерів.

Список використаної літератури

1. Гебос А. И. Психологические условия формирования положительной мотивации к учению / А. И. Гебос // Воспитание, обучение, психическое развитие : тез. докл. к V Всесоюзному съезду психологов СССР. – М. : Наука, 1977. – Ч. 1. – С. 8-13. **2. Щукина Г. И.** Проблема познавательного интереса в педагогике / Г. И. Щукина. – М. : Педагогика, 1971. – 352 с. **3. Якобсон П. М.** Процесс творческой работы изобретателя / П. М. Якобсон. – М. : Изд-во ЦС Всесоюзного общества изобретателей, 1934. – 135 с. **4. Оржеховська В. М.** Педагогіка здорового способу життя / В. М. Оржеховська // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 48. – 223 с. **5. Ильин Е. П.** Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.

Сердюк С. М. Формування навчальної та професійної мотивації студентів творчих спеціальностей

У статті з'ясовано сутність мотиваційного компонента творчої компетентності майбутніх дизайнерів. Обґрунтовано, що врахування вагомих чинників мотивації творчої активності, її типів, особистісних рис та поведінкових проявів, підвищує ефективність навчального процесу творчих груп і, як наслідок, сприяє становленню студентів творчих спеціальностей, як висококваліфікованих спеціалістів.

Ключові слова: дизайн, майбутній дизайнер, мотивація, інтерес до дизайн-діяльності, творча компетентність.

Сердюк С. Н. Формирование учебной и профессиональной мотивации студентов творческих специальностей

В статье выяснена сущность мотивационного компонента творческой компетентности будущих дизайнеров. Обосновано, что принятие во внимание важных факторов мотивации творческой активности, ее типов, личностных черт и поведенческих проявлений,

повышает эффективность учебного процесса творческих групп и, как следствие, способствует становлению студентов творческих специальностей, как высококвалифицированных специалистов.

Ключевые слова: дизайн, будущий дизайнер, мотивация, интерес к дизайн-деятельности, творческая компетентность .

Serdyuk S. M. The Formation of the Educational and Professional Motivation of Students of Creative Professions

Essence of motivational component of future designers' creative competence is found out in the article. Justified, that taking into account the important factors motivating creativity, its types, personality traits and behaviors, increases the efficiency of the educational process of creative groups and, consequently, promotes creative professions students as highly qualified specialists. A high level of motivation to work is a prerequisite for success. A student with a stable and strong motivation for learning tend to work hard and in good faith and, as a rule, achieve notable academic success. In the special psychological studies have shown that a high level of motivation to work is a prerequisite for success. Student with proper motivation and training tend to work hard in good faith and, as a rule, achieve notable academic success.

The relationship of motives and goals of the design activity is important for the formation of the creative competence of the future designer. The formation of a creative approach to different types of design activity, stimulating demand in the works - a necessary step training system designer. In the structure of the creative competence of future designers motivational component represented an interest in design creativity and commitment to unconventional and original solution design problems. The high level of the motivational component of creative competence is one of the main tools in the training of future designers.

Key words: design, future designer, motivation, interest to design work, creative competence.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2012 р.

Прийнята до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – канд. пед. наук, доц. Пономарьова О. М.